

В умовах впровадження Концепції нової української школи актуальним завданням є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток компетентностей особистості, однією з яких є екологічна. Безперечною перевагою компетентнісного підходу серед інших є результативно-цільова спрямованість освіти, кінцевим результатом якої є сформованість компетентностей, перенесення акцентів з рівня знань суб'єктів навчання на їхні уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем [2, с. 5]. На думку Н. Куриленко, компетентнісний підхід орієнтує вчителя на формування в учнів екологічних знань, способів діяльності та ціннісного ставлення до природи за рахунок підсилення світоглядної, прикладної і практичної складових освіти, а також врахування життєвого досвіду школярів [2, с. 6]. Формування у старшокласників екологічної компетентності вимагає від педагогів відповідально формувати екологічні ціннісні орієнтації і навички екологічно доцільної діяльності після завершення навчання.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з вивченням методичних особливостей формування екологічної компетентності учнів в освітньому процесі в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898 [Електронний ресурс] URL: <https://cutt.ly/i6x1vnc>
2. Куриленко Н. В. Формування екологічної компетентності учнів основної школи у процесі навчання фізики : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Кіровоград. 2015. 20 с.
3. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20. [Електронний ресурс] URL: <https://cutt.ly/96x1HaS>
4. Тарасенко Г., Мудрак О., Мудрак Г., Нестерович Б. Екологізм освітнього процесу як запорука успішного світоглядного виховання молодих поколінь. *Paradygmaticzne aspekty i dylematy rozwoju nauk i edukacji [monografia] / [red.: J. Grzesiak, I. Zymomrya, W. Ilnytskyj]. Konin – Uzhorod – Melitopol – Chersoń – Krzywy Róg: Posvit, 2019. С.163-174.*

УДК 378.014.6:316.7]:124.5

Рідей Н.М., д. пед. н., професор,
завідувачка кафедри менеджменту та
інноваційних технологій соціокультурної діяльності
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

АКСІОЛОГІЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯКОСТІ Й БЕЗПЕКИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ФОРМ ЗВО ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. В тезах зацентровано аксіологічні аспекти стратегії освітньої політики якості й безпеки закладу вищої освіти для забезпечення сталого розвитку засобами модернізації підготовки педагогічної еліти в умовах соціальної турбулентності глобальних викликів. Запропоновано кроки удосконалення професійної майстерності педагогів та реалізацій стратегій неперервної освіти та зайнятості впродовж життя на транскордонному, міжнародному регіональному, національному та відомчому, інституційному рівнях співпраці ЗВО.

Ключові слова: модернізація вищої освіти, якість і безпека соціокультурних форм, стратегія освітньої політики якості й безпеки, аксіологія механізмів забезпечення модернізації підготовки педагогічної еліти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Організація та проведення міжнародних зібрань обумовлені соціальними запитами модернізації вищої освіти у глобальному вимірі безпеки

соціально-турбулентного світу з метою консолідації зусиль солідарності в удосконаленні професійної майстерності педагогічної еліти і напрацюванні стратегій неперервної освіти та професійного розвитку для формування якості й безпеки освітнього простору у співпраці з міжнародними партнерами.

Звісно, для перемоги насамперед потрібно мати ефективну зброю й професійно підготовлених військових. Підготовка педагога і учителя, здатного виховати відповідні якості у своїх учнів, є завданням і значенням цивілізаційної ваги. Соціально-турбулентний світ потребує педагогів, учителів, науковців, адміністраторів нової формації, здатних до виконання високої історичної місії у повній мірі.

Виділення невиділених раніше частин. Мета – формування стратегії освітньої політики якості й безпеки соціокультурних форм ЗВО для сталого розвитку; завдання – вироблення дієвих механізмів забезпечення модернізації підготовки педагогічної еліти; становлення векторів аксіологічного змісту освітньої політики якості й безпеки ЗВО у контексті Формули Миру України; обґрунтування й розроблення стратегем на транскордонному, міжнародному регіональному, національному та відомчому, інституційному рівнях співпраці ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Недаремно Університет носить ім'я Михайла Драгоманова, адже його науковий доробок (в кінці XIX століття порушував питання боротьби з внутрішнім рабством та війни за звільнення) та щире пропагування Волі Віри та Любові до України, які стали дороговказом нашого шляху у набутті класичного статусу Університету та модернізації педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу задля формування ціннісних орієнтирів Миру та Відродження України у педагогічній еліті.

У зв'язку з вищезазначеним виклики соціально-турбулентного світу актуалізують необхідність вироблення дієвих механізмів забезпечення модернізації підготовки педагогічної еліти у триаді:

- удосконалення змісту освіти у міждисциплінарних напрямках освітньої політики якості й безпеки (екологічної, соціальної, кібер-безпеки), педагогічної інноватики, управління надзвичайними ситуаціями (воєнно-оборонна та первинно-медична справа, громадське здоров'я, геоінформаційний моніторинг безпеки), які системоутворюючі та взаємозалежні від змісту науки (методологія, квалітологія, метрологія, науко- та соціометрія);
- забезпечення інформаційно-технологічного, матеріально-технічного, соціально-правового та кадрового наповнення безпеки та комфорту освітнього простору;
- формування ціннісних орієнтирів Миру і Відродження – миролюбства, демократії, незалежності та суверенності, Волі і Свободи для забезпечення цінностей майбутнього якості й безпеки Життя прийдешніх поколінь у компетентних і спроможних представників педагогічної еліти майбутніх і професійно зайнятих.

Визначним у питаннях модернізації підготовки педагогічної еліти було, є і буде плекання української мови як ідентифікатора нації та громадянина України. Ірландський письменник Томас Девіс з вуст перекладу величної Лесі Українки наголошував на тому, що нація має боронити рідну мову більше, ніж кордони та територію, адже втрата мови – це підданство меншовартості нації та кайдани на Душу.

Формування та професійний розвиток компетентних і спроможних учителів і педагогів нової формації потребує розробки неомоделей модернізації професійної підготовки педагогічної еліти у глобальному вимірі якості й безпеки освітнього простору. Нині в тренді – фасилітатори, коучі, тьютори, едвайзери, модератори, проте українською вони ідентифікуються як наставники, вихователі, методисти, організатори, майстри, дослідники, учителі, викладачі, педагоги.

Визначальну роль у професійній підготовці та розвитку педагогічної еліти відіграє Здоровий Глузд сприйняття дійсності у навчально-науково-пізнавальній діяльності здобувачів освіти та педагогів. Кожний вид системної діяльності у закладі освіти будь-то наука, педагогіка, література, музика, філософія, образотворче мистецтво чи управління ЗВО має свій зміст, мову, наповнення та цінності єдиної мети. Науки це учіння про: Хімія – перетворення Природи у хімічних реакціях періодичної системи елементів Дмитра Менделєєва, Біологія – систему життя та імунітету живих організмів Іллі Мечнікова, Екологія та Ноосферологія – системи взаємодії живого з навколишнім середовищем та розумної діяльності Володимира Вернадського. Педагогіка – наукові погляди на

формування та виховання розвинутої особистості Костянтина Ушинського, Василя Сухомлинського. Література – архітектуру Душі Шолом-Алейхема, Володимира Короленка, Миколи Гоголя. Музика – сім нот мелодії натхненної праці композиторів, виконавців, співаків, таких як Микола Леонтович, Соломія Крушельницька. Образотворче мистецтво – відображення настрою, почуттів, образів на полотнах Іллі Рєпіна, Казимира Малевича, Тараса Шевченка. Філософія – місію призначення Життя, Буття людини у Всесвіті у доробках Григорія Сковороди, Олексія Гілярова, Дмитра Чижевського.

Нарощення потенціалу сфер освіти, науки, літератури, музики, мистецтва не має кордонів, їх наповнення не втрачає змісту від національності видатних особистостей. Футуристичний сенс мають лише ціннісні орієнтири Добра, Миру, Волі, Віри і Миротворення – в нас сучасних заради майбутніх послідовників, адже ми спільно з нашими учнями навчаємося і пізнаємо Світ впродовж життя.

Григорій Сковорода вбачав модель розумної ойкумени у вічності життя «**НЕРІВНЕ УСЬОМУ РІВНІСТЬ**»: «Ллються з різних джерел різні струмені в різні посудини, що стоять довкола фонтана. Менша посудина має менше, але в тому є рівна більшій, що вони однаково повні».

Як не згадати гімн «Гаудеамус. Віва академія, віва професоре», оскільки у всіх перекладах «Професор – це педагог, викладач, інструктор, вихователь, наставник, учений, майстер, учитель».

Рідна альма-матер на своєму шляху зазнала значних інституційних, суспільних та функціональних трансформацій. Від Університету Святого Володимира до Інституту Народної Освіти імені М.П. Драгоманова, а нині Українського державного університету імені Михайла Драгоманова у поступі до класичного дослідницького університету. Не лише прагнення удосконалення та модернізації має надихати нас – освітян, педагогів, науковців, працедавців та студентство, а й збереження цінностей та традицій академічної спадщини наукових шкіл. Перший випуск вихованців Інституту Казеннокоштных Студентів включав домашніх учителів, що нині привертає увагу до оновленого формату кваліфікації учителів і педагогів в умовах воєнного стану, змішаної та мережевої форм навчання, особливо на окупованих та звільнених територіях.

Стратегії освітньої політики якості й безпеки соціокультурних форм закладів освіти нині продиктовані Формулою Миру у ключових завданнях «10 умов припинення війни в Україні» і найперша системоутворююча умова це безпека у всіх виявах :

- ПЕРСОНАЛЬНА – «Я»-безпека, професійне реноме, статус суспільного сприйняття, вебо-метрика особи;
- СОЦІАЛЬНА – здоров'язберігаюча, демографічна, харчова, за сферами працевлаштування, релігійна духовно-моральна, етнічна;
- ЕНЕРГЕТИЧНА – енергозбереження, енерговідновлення, альтернативна;
- ЕКОЛОГІЧНА – природоресурсна та природоохоронна;
- ЕКОНОМІЧНА – торговельна галузева, виробнича, транспортна, фінансова, банківська;
- АКАДЕМІЧНА – інтелектуальна спадщина та потенціал освіти, науки й інноватики;
- ВОЄННА – силова, оборона;
- КІБЕР-БЕЗПЕКА – інформаційна, веб- та медіа-метрична, соціальних комунікацій;
- ПОЛІТИЧНА – квалітологічна, правова, міграційна, соціо-економічна, екологічна, захисту державності; реліктової природної та академічної спадщини, інтелектуального потенціалу нації та особи;
- НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ – національний суверенітет, державна цілісність та ідентичність транскордонного представлення державного реноме, міжнародної взаємодії діаспор та національно-природовідповідної дипломатії.

Дієвий засіб технічного регулювання у сфері освіти, науки й інноватики це дотримання принципів і вимог міжнародної стандартизації усіх аспектів функціонування закладів освіти, а саме стандартів ISO (систем управління якістю, екологічного та енергетичного менеджменту, гігієною та безпекою праці, управління інформаційною безпекою та інформаційних технологій, верифікації лабораторій).

Особливої уваги заслуговує неухильне дотримання стандартів соціальної відповідальності.

Міжнародне визнання професійного реноме Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та його правонаступника Українського державного університету імені Михайла

Драгоманова підтверджено членством у Міжнародній асоціації університетів з наданням можливості долучення до Програми розвитку лідерських якостей для проведення реформ у галузі вищої освіти.

Прагнення відповідати кращим практикам підготовки педагогічної еліти, зокрема освітян-педагогів-новаторів, мотивує наші ціннісні орієнтири спрямовувати на співпрацю з Асоціацією лідерів університетів в інтересах сталого майбутнього, а також на співробітництво з Міжнародним альянсом дослідницьких університетів.

Передумови удосконалення професійної майстерності педагогічної еліти і напрацювання стратегій неперервної освіти та професійного розвитку на засадах сталості у співпраці з міжнародними партнерами потребують обґрунтованих рішень на рівнях транскордонному та міжнародному регіональному, відповідно у глобальному вимірі:

1. внесення пропозиції до світових установ координації у сфері освіти, науки й інноватики (зазначених на слайді) для формування організаційної інфраструктури з питань безпеки закладів освіти (усіх учасників та зацікавлених сторін в освітньому процесі, науковому дослідництві та інноватиці), координації зусиль у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу;

2. ініціювання розроблення стандартів інституційної безпеки закладів освіти і наукових установ з урахуванням засобів технічного регулювання Міжнародної організації зі стандартизації щодо формування безпеки освітнього простору в умовах глобальних ризиків;

3. актуалізація удосконалення методологічного наповнення академічного супроводу організації освітнього і дослідницького процесів за сприяння та обміну практично-корисним досвідом на платформах Європейської мережі інформаційних центрів.

У геополітичному вимірі на міжнародному регіональному рівні:

1. сприяння залученню асоціацій-партнерів міжнародної співпраці до питань модернізації педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу (як освіти впродовж життя з пролонгованою зайнятістю та рівним доступом для усіх категорій зацікавлених і достойних з правовим захистом соціальних гарантій) для збереження, формування та наслідування цінностей майбутнього якості й безпеки життя для сталого розвитку України;

2. спонукання до напрацювання стратегій освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності для сфери освіти, науки й інноватики.

На національному та відомчому рівні ЗВО:

1. внесення пропозицій щодо імплементації правового регулювання та соціального захисту освітніх і наукових інституцій, учасників та зацікавлених сторін у організації освітнього і науково-дослідницького процесів згідно пріоритетних питань гарантування якості й безпеки життєдіяльності в сфері освіти, науки й інноватики;

2. визначення стратегічними напрямками у галузях науки і знань – освітня політика якості й безпеки життєдіяльності, екологічна, енергетична і соціальна безпека, кібер-безпека, філософія освіти і науки, аксіологічний футуризм, педагогічна інноватика, квалітологія, геоінформаційний моніторинг соціальних екосистем, воєнно-оборонна та первинно-медична справа, громадське здоров'я, управління надзвичайними ситуаціями, безпека життєдіяльності (життєзабезпечення);

3. ініціювання на усіх рівнях і ступенях неперервної педагогічної освіти введення в навчальні і дослідницькі плани й програми питань (модулів) з освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності, організації безпеки освітнього простору з маршрутизацією безпекових коридорів постійної локації та дислокації змішаного та мережевого навчання, створення міжнародних авторських колективів для розробки курсів підготовки, підвищення кваліфікації та перекваліфікації педагогів, науковців та представників зацікавлених сторін, громадського та місцевого самоврядування;

4. здійснення моніторингу ефективності реалізації рішень, передбачити у трирічних каденціях розгляд проміжних результатів звітів на Асамблеї освітньої політики якості й безпеки організації соціокультурних форм ЗВО для сталого розвитку України.

Уможливлення реалізації академічного потенціалу ЗВО завдяки передумовам системної синхронізації дій у глобальному та геополітичному вимірі передбачає вироблення стратегії освітньої політики якості й безпеки ЗВО. В рамках проєктної діяльності науково-дослідних робіт МОН України № 10/22-24 «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм

для сталого розвитку України» здійснено обґрунтування, розроблення і впровадження аксіологічного змісту стратегії освітньої політики якості й безпеки університету та проведено Міжнародний Форум «Педагогічна еліта України: ціннісні орієнтири» на інституційній платформі «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу» з науково-методичним семінаром «Публічна асамблея освіти впродовж життя управлінської та педагогічної еліти для сталого розвитку» з актуалізацією питань: публічне управління та адміністрування соціокультурних форм для сталої гармонізації цивілізаційних перспектив; моніторинг якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм за профілем семантики; розроблення стратегем неперервної освіти, просвітництва й академічного сервісу забезпечення освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності; аксіологічний футуризм: модернізація підготовки педагогічної еліти на цінностях Миру та Відродження України.

Висновки. На інституційному університетському рівні визначено платформу «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу» за результатами Міжнародного Форуму «Педагогічна еліта України: ціннісні орієнтири» в рамках проєкту МОН України «Освіта України – 30. Національний технопарк з підвищення якості освіти» та науково-дослідної роботи «Освітня політика якості й безпеки життєдіяльності соціокультурних форм для сталого розвитку України» в УДУ імені Михайла Драгоманова діючою на 5 років.

Стратегією освітньої політики якості й безпеки соціокультурних форм ЗВО для сталого розвитку передбачено необхідність обґрунтування та розроблення академічного супроводу (зміст, інформаційно-технологічне забезпечення сучасних методологічних напрямів модернізації підготовки педагогічної еліти на цінностях Миру і Відродження України) у стратегіях освітньої політики якості й безпеки життєдіяльності УДУ імені Михайла Драгоманова у концептах «7 нот» проєкту «Освіта України – 30. Національний технопарк з підвищення якості освіти», а саме :

– *Педагогічна освіта впродовж життя (Teacher education –Lifelong learning (TE-LLL))* у контексті Hub Освіта для мене – школа для всіх (Education for me – School for everyone).

– *STEM-освіта та наукова освіта – High-Tech технопарк, SMART-університет* у контексті Hub освітніх high-tech, Hub Освіта. Наука. Особистість (Education. Science. Personality) на Інтелектуальній платформі TeachHub;

– *Заклади освіти: територія безпеки та комфорту. Психологічна безпека (психічне здоров'я та психосоціальна підтримка (MHPSS)) + Освітні стратегії та портативні траєкторії навчання (дистанційне та змішане навчання)* у контексті академічного сервісу Hub Сервісний дизайн освітніх технологій та Hub Інноваційний менеджмент (Innovative Management).

– *Студенти як партнери у реформуванні педагогічної освіти. Студентське самоврядування – відкрите партнерство Open Partnership* у контексті публічного управління, самоврядування Hub Відкрите партнерство Open Partnership і Hub Інноваційний менеджмент (Innovative Management).

Визначено для локального рівня публічного управління та адміністрування Університету стратегіями : сприяння забезпеченню нарощення академічного потенціалу УДУ імені Михайла Драгоманова для спрямування зусиль до набуття статусу члена Міжнародного альянсу дослідницьких університетів (IARU) та Асоціації університетів сталого розвитку ULSF (Ліги зеленого плюща); реалізація рекомендацій студентського та громадського самоврядування при прийнятті інституційних стратегічних управлінських рішень щодо публічного управління та адміністрування і забезпечення доступу громадськості до питань безпеки і якості життя, коригуючись принципами людино-, студенто- та природоцентризму.

Список використаних джерел

1. Ridei N., Pavlenko D., Plakhotnik O., Gorokhova T., Popova A. Concept of forming the company innovation strategy. *Academy of Strategic Management Journal*, 2019, 18 (Special Issue 1), p. 1-6.
2. Ridei N. M., Tytova N.M., Diegtiar O. A., Pavlenko D. H., Slabetskyi O. M. Administrative Management of Improvement Processes of Socio-Cultural Forms Based on Principles of Sustainable Development of Education. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. 2021. № 21(14). pp. 102-111.
3. Ridei N., Khitrenko T., Kovach V., Karagodin O., Hrushchynska N., Mykhalchenko O. Environmental assessment of recreational territories of Ukraine. *Systems, Decision and Control in Energy III. Studies in Systems, Decision and Control*. Springer, Cham. 2022. Pages 353-371.

4. Рідей Н., Титова Н., Вікторова Л., Цимбал С. Проблема державного управління соціокультурними формами організації у сфері освіти, науки, інновацій: актуальні проблеми і вектори розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022, 6 (41), С. 418–426.
5. Рідей Н., Биковський Т., Биковський Я., Голубенко Т., Воронова Г., Мухацький М. Антикризисний менеджмент у системі надання державних послуг у сфері цивільного захисту. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Т.3. № 44. С. 224–233.
6. Ridei N., Wojciech W., Tytova N., Stepanenko L., Aleksanian A. Digital Transformation of Public Administration: Sociocultural forms of organization in education, science and innovation. *Political Issues*. 2022. Vol.40. №73. pp.868-882.

УДК 364.622:355.422(043.2)

Саєнко Т.В., д.пед.н., професор,
професор кафедри екології

Національного авіаційного університету, м. Київ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ І ДОРОСЛИХ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. Акцентується увага на спрямуванні особистості до ноосферного майбутнього з відповідною екологічною етикою, сквородинським, ноосферним, мисленням та, по сухомлинському, кордоцентричною, свідомістю. Пропонується стислий конспект лекцій і практичних завдань курсу «Екобезпека особистості (основи екопсихології)».

Ключові слова: психічне здоров'я студентів, дорослих, війна в Україні, екологічна освіта, ноосферогенез, філософія Сквороди, кордоцентризм Сухомлинського. екопсихологічний курс.

Вступ. Після 24 лютого 2022 р. почався новий відлік часу для кожного українця: агресивний сусід віроломно вдерся, як 100 років тому, на територію суверенної держави під гаслом «спецоперації». З'явилося непереборне бажання наблизити безперечну Перемогу над зухвалим, жорстким, цинічним ворогом. Більшість нормальних людей не вірила у таку нахабну агресію й зраду, бо стільки років віддано сприянню величчю й сили колишнього СРСР за рахунок економічного потенціалу союзних республік, у тому числі України, яка тримала майже 25% індустрії, лівову частку сільського господарства, використовуючи у ріллі більше 60% родючих земель задля збагачення нинішньої миршавої «еліти», яка вилізла поверх власного народу й перетворила його у зомбаків, п'яниць, шовіністів.

Не варто опускати руки перед набагато сильнішим, нахабним ворогом, бо маємо потужну підтримку дружніх держав відчайдушному спротиву ВСУ на тисячокілометрових ділянках фронту. Нам робити своє, пам'ятаючи слова-застороги мудрих провідників УНР, зокрема Міністра закордонних справ, утверджувача духу нації у міжнародних зв'язках у випробувальні часи 100-річної давнини, фундатора іміджу України у Європі, відданого, сміливого, патріота, який передбачливо проаналізував гострим розумом трагічні події становлення незалежності на початку ХХ ст. і прозорливо заглянув у майбутнє, наше сьогодення, Олександра Яковича Шульгина, автора книги пророцтв відносно нинішньої агресії РФ «Україна проти москви», видану в Парижі у 1935 р., (готується до видання український переклад за сприяння колишнього очільника МЗС України у 2007-2009 рр., відомого дипломата В.С. Огризко, зроблений онукою письменника В. Леонтовича — О.В. Леонтович), де відзначає важливі й повчальні слова [1]:

«Ми вважаємо, що біда Росії у її імперіалізмі. Ми не можемо бути вічно пов'язаними з цим величезним народом, завжди ураженим найзаразнішими хворобами духу: нігілізмом, анархією, м'якістю, містицизмом, майже повним ослабленням волі - необхідної для народу, який хоче жити і завоювати своє місце серед інших народів світу. Треба було порвати з цим організмом, який від абсолютного монархізму кидався у прірву більшовизму. Треба було рішуче протистояти цьому інстинктивному і водночас упертому імперіалізму, цій глибокій, віковій, майже несвідомій потребі домінувати, максимально розширяти свою владу.